

УДК 332.143

DOI: <https://doi.org/10.32782/CMI/2023-5-10>**Божкова В.В.**

доктор економічних наук, професор,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1557-3819>

Есманов О.М.

кандидат економічних наук, викладач,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8183-7808>

Сигида Л.О.

кандидат економічних наук, доцент,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0319-8070>

АНАЛІЗ ЦІЛЮВИХ ПРІОРИТЕТІВ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ЯК ОСНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України актуальним для територіальних органів влади є завдання уточнення цільових пріоритетів, окреслених у стратегіях розвитку, яке обумовлене необхідністю взаємоузгодження цілей у планувальних і стратегічних документах різних рівнів. У дослідженні використані методи порівняльного аналізу і логічного узагальнення. Порівняльний аналіз цілей, визначених у державній стратегії розвитку та стратегіях розвитку області і місцевих територіальних громад підтвердив їх не достатню узгодженість. Для ліквідації цих «розривів» визначено напрямки удосконалення механізмів стратегування, зокрема, в частині подальшої їх формалізації, а також поліпшення процедур розроблення, обговорення і оприлюднення стратегій з залученням широких кіл стейкхолдерів та ЗМІ.

Ключові слова: стратегія, розвиток, конкурентоспроможність, регіон, територіальна громада, цілі.

Bozhkova Viktoriya, Esmanov Oleksiy, Syhyda Liubov
Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

ANALYSIS OF TARGET PRIORITIES OF DEVELOPMENT STRATEGIES AS THE BASIS OF REGIONAL COMPETITIVENESS

Globalization processes have led to the integration of activities in many spheres of economy and contributed to the strengthening of competition between territories at the national and global levels. This, in turn, outlined the need to adjust and improve strategies for the development of territories, including in relation to the definition of landmarks that are specified in strategic goals. At the current stage of the socio-economic development of Ukraine, the task of clarifying the target priorities outlined in the regional development strategies, with the aim of mutual coordination of goal setting in planning and strategic documents of different levels, is relevant for territorial authorities. The purpose of the article is to determine the directions for improving the target priorities outlined in the regional development strategies as the basis of the region's competitiveness. The research uses the methods of comparative analysis and logical generalization. A comparative analysis of the development goals defined in the "State Regional Development Strategy for 2021–2027", in the "Regional Development Strategy of the Sumy Region for 2021–2027" and in the development strategies of several urban territorial communities of the Sumy Region confirmed their insufficient coherence and imperfection goal setting processes. The authors have determined directions for improving the strategizing mechanism, in particular, in terms of its further formalization, as well as improving the procedures for developing, discussing and publicizing the strategy with the involvement of a wide range of stakeholders and the mass media. This approach will make it possible to increase the level of competitiveness of domestic territories on the basis of highlighting their unique features in the context of national development priorities. The practical significance of the obtained results lies in the possibility of their use in the development of similar strategies. In the future, the research results can be used in the analysis of strategic documents "horizontally", that is, between neighboring regions or communities, which will ensure integration and strengthening of internal connections between them.

Keywords: strategy, development, competitiveness, region, territorial community, goals.

Постановка проблеми. Про актуальність динамічного і збалансованого регіонального розвитку наголошено у Законі України «Про засади державної регіональної політики» [1], Указі Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення економічного зростання, стимулювання розвитку регіонів та запобігання корупції» [2], Постанові КМУ «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр.» [3] та інших нормативних актах.

Це підкреслює важливість і практичну значущість проблематики розвитку регіонів. Відтак, дослідження цільових пріоритетів, окреслених у стратегіях регіонального розвитку як основи визначення конкурентних позицій регіонів, є нагальним завданням для науковців і практиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей формулювання регіональних стратегій розвитку присвячено низку наукових

праць: Кіш Г.В. і Світлиць О.В. [4], Кизим М.О., Белікової Н.В. і Беккер М.Л. [5], Шашині М.В., Солосіч О.С., Місяйло О.В. і Очеретяної О.В. [6], Шевченко О.В. [7] та інших.

Зокрема, Кіш Г.В. і Світлиць О.В. провели компонентний аналіз стратегічного планування розвитку регіону взагалі. Вони відзначили, що визначення стратегічних цілей відповідно до стратегічних напрямів та концепції розвитку представляють першу конкретизацію акцентів стратегії. Вони встановлюють основні напрямки для досягнення бачення і окреслюють кінцеві результати [4]. Відтак, цілепокладання є надзвичайно важливим етапом стратегічного планування, він якого залежить подальша діяльність.

Кизим М.О., Белікова Н.В. і Беккер М.Л. дослідили сучасні практики розробки стратегій регіонального розвитку на основі проблемно-орієнтованого підходу, в межах якого приділили увагу аналізу цілей, зазначених у стратегіях розвитку Вінницької, Волинської та Харківської областей [5] і відзначили, що не всі стратегії містять обґрунтування визначення цілей на основі аналізу проблем соціально-економічного та екологічного розвитку регіону та індикатори досягнення стратегічних та оперативних цілей.

Шашина М.В., Солосіч О.С., Місяйло О.В. і Очеретяна О.В. проаналізували стратегії регіонального розвитку на прикладі Запорізької, Одеської і Харківської областей щодо рівня представленості в них положень смарт-спеціалізації та відповідності Методології інтегрованого планування регіонального розвитку і відзначили необхідність [6]:

- забезпечення узгодженості загальних пріоритетів, цілей, їх основних складових реалізації з програмами та стратегіями розвитку загальнодержавного рівня;

- комбінування визначеної системи цілей з актуальними положеннями галузевих, секторальних/загальнонаціональних політик економічного розвитку.

Отже, цільова орієнтація стратегії регіонального розвитку є визначальною при взаємоузгодженні нормативних і планових документів різних рівнів (як загальнодержавних, так і нижчих рівнів управління).

Шевченко О.В. дослідив процедури оновлення регіональних стратегій задля забезпечення стабільного розвитку і зазначив необхідність урахування у стратегіях напрямків відновлення зруйнованого господарства, громадянської стабільності, зміцнення міжрегіональних зв'язків, вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб для областей, які постраждали у результаті бойових дій (у т.ч. для Донецької, Луганської, Харківської, Дніпропетровської та Запорізької областей) [7].

Проблематика підвищення конкурентоспроможності регіонів також не є новою для науковців. Її досліджували: Зарічна О.В. [8], Захарченко С.В. [9], Мокій А.І. і Васильців Т.Г. [10] та інші. Але, враховуючи сучасні вимоги до регіонального розвитку та посилення конкуренції на зовнішніх ринках, вважаємо, що дослідження цільових пріоритетів стратегій регіонального розвитку як основи їх конкурентоспроможності потребує подальших наукових обґрунтувань.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення напрямків удосконалення процесів визначення цільових пріоритетів, окреслених у стратегіях регіонального розвитку, як

основи конкурентоспроможності регіону. Відповідно до мети сформовано комплекс завдань:

- провести порівняльний аналіз цілей, визначених у стратегіях держави, регіону та територіальних громад, розміщених у цьому регіоні;

- визначити напрямки взаємоузгодження цільових пріоритетів, окреслених у стратегіях розвитку різних рівнів.

Методи дослідження: порівняльний аналіз, логічне узагальнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізаційні процеси, що призвели до інтеграції діяльності в багатьох сферах господарювання, сприяли посиленню конкуренції між територіями як на національних так і на світовому рівнях. Це, в свою чергу, окреслило потребу коригування та удосконалення стратегій розвитку територій, у тому числі в частині визначення орієнтирів, які конкретизуються у стратегічних цілях.

Проаналізуємо цілі, визначені у стратегіях розвитку різних рівнів. У «Державній стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр.» визначено генеральний вектор сталого розвитку регіонів та конкретизовано такі стратегічні цілі (окреслені раніше у «Цілях сталого розвитку України до 2030 р.», затверджених Указом Президента України від 30.09.2019 р. № 722) [11]:

I. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпечовому та просторовому вимірах.

II. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів.

III. Розбудова ефективного багаторівневого врядування.

Ці цілі мають бути орієнтиром при формулюванні стратегій регіонального розвитку. Розглянемо, як вони реалізуються на регіональних рівнях на прикладі Сумської області. У «Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021–2027 рр.» сформульовані такі стратегічні цілі [12]:

1. Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації.

2. Розвиток регіональної інфраструктури.

3. Розвиток людського капіталу.

Якщо порівняти ці цілі з цілями попередньої Стратегії-2020 регіонального розвитку (1. Розвиток економічного потенціалу. 2. Розвиток сільських територій. 3. Розвиток людського капіталу) [13], то слід відзначити їх коригування в бік узгодження з загальнодержавними. В той же час, якщо «Ціль II Підвищення рівня конкурентоспроможності» узгоджена з першою ціллю регіональної стратегії, то екологічна проблематика (зазначена у Цілі I) залишається поза увагою на стратегічному і оперативному рівнях у регіоні.

Проаналізуємо цілі, окреслені у стратегіях територіальних громад Сумського регіону. Фрагмент дослідження (поданий у табл. 1) наочно демонструє, що не всі стратегічні пріоритети, визначені на вищих рівнях управління, враховані у громадах. Зокрема, смарт-спеціалізація, яка є однією з актуальних у сучасних світових практиках, відсутня у переважній більшості стратегічних рішень на місцях. Це стосується й інфраструктури та багаторівневого врядування.

Проблеми неузгодженості цілей у стратегіях різних рівнів полягають у відмінних підходах до підготовки стратегій (про це зазначає Шевченко О.В. [7]), а також,

Таблиця 1

Стратегічні цілі розвитку Сумської області і територіальних громад на найближчий період (фрагмент)

Стратегія	Стратегічні цілі				
	Ціль 1	Ціль 2	Ціль 3	Ціль 4	Ціль 5
Стратегії регіонального розвитку Сумської області [12]	Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації	Розвиток регіональної інфраструктури	Розвиток людського капіталу	-	
Стратегія розвитку Сумської міської територіальної громади до 2027 р. [14]	Громада з конкурентоспроможною економікою	Громада доступна для мешканців та бізнесу	Громада, яка створює можливості для якісного життя та розвитку творчих здібностей	Громада з ефективним управлінням	
Стратегія розвитку Конотопської міської громади Сумської області до 2030 р. [15]	Збалансований економічний розвиток територіальної громади.	Створення в громаді комфортних умов для життя	Формування згуртованої громади з високою якістю життя		
Стратегія розвитку Шосткинської міської територіальної громади до 2025 р. [16]	Використання наявного економічного простору та створення нових наукових розробок	Завершення створення цифрової інфраструктури	Здоров'я населення громади	Розвиток громадського простору	Розвиток системи накопичення знань – стратегічне бачення розвитку освіти
Стратегія розвитку Роменської міської територіальної громади на період до 2027 р. [17]	Підвищення конкурентоспроможності галузей економіки на засадах смарт-спеціалізації	Підвищення якості життя та забезпечення охорони довкілля	Розвиток людського потенціалу та соціальна сфера		
...

Джерело: складено за матеріалами [12; 14; 15; 16; 17]

у недосконалому механізмі цілепокладання. Першу проблему можна вирішити шляхом удосконалення методичних вказівок до розроблення стратегій розвитку (наприклад, таких як [18; 19]). Друга – залежить не тільки від формалізації процесу стратегування, а й від рівня професіоналізму розробників стратегії, адже необхідно, враховуючи пріоритети стратегій вищих рівнів, забезпечити траєкторію розвитку, що ґрунтуватиметься на унікальних особливостях території. З цією метою до процесів цілепокладання необхідно залучати широке коло стейкхолдерів (представників наукової спільноти, освіти, бізнесу, фінансової сфери, місцевого самоврядування, молоді, громадськості тощо), а також ЗМІ. Такий підхід, на наш погляд, дозволить підвищувати рівень конкурентоспроможності вітчизняних територій на національному рівні на основі виокрем-

лення їх унікальних особливостей при одночасному взаємоузгодженні цілей у стратегіях розвитку різних рівнів.

Висновки. Таким чином, за результатами проведеного дослідження відзначимо, що процеси цілепокладання при розробленні стратегій розвитку різних рівнів господарювання потребують вдосконалення в частині подальшої їх формалізації, а також поліпшення процедур розроблення, обговорення і оприлюднення з залученням широких кіл стейкхолдерів та ЗМІ. В перспективі, крім аналізу стратегічних документів «по вертикалі», тобто за різними рівнями управління, необхідно дослідити можливості узгодження цілей «по горизонталі», тобто між сусідніми регіонами чи громадами, що забезпечить інтеграцію і посилення внутрішніх зв'язків між ними.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про засади державної регіональної політики». № 156-VIII від 05.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
2. Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення економічного зростання, стимулювання розвитку регіонів та запобігання корупції» від 20.09.2019 р. № 713. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/713/2019#Text>
3. Постанова КМУ «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр.» від 05.08.2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
4. Кіш Г.В., Світлинцев О.В. Компонентний аналіз стратегічного планування розвитку регіону. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-47>
5. Кизим М.О., Бєлікова Н.В., Беккер М.Л. Аналіз сучасної практики розробки стратегій регіонального розвитку в Україні на основі проблемно-орієнтованого підходу. *БІЗНЕС-ІНФОРМ*. 2020. № 8. С. 88–95.

6. Шашина М.В., Солосіч О.С., Місяйло О.В., Очеретяна О. В. Аналіз стратегій регіонального розвитку в контексті імплементації засадничих положень концепції смарт-спеціалізації у національну політику розвитку регіонів. *Ефективна економіка*. 2021. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8873>.
7. Шевченко О.В. Оновлення регіональних стратегій задля забезпечення стабільного розвитку. *Серія «Регіональний розвиток»*. № 38. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-11/region_strategy-26d31.pdf
8. Зарічна О.В. Підвищення конкурентоспроможності регіону. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2014. Випуск 9. Частина 3. С. 146–149. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_09/139.pdf
9. Захарченко С.В. Конкурентоспроможність регіонів України та стратегічні аспекти її підвищення (у контексті підходу фахівців IMD-Lausanne). *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 44–51. URL: http://www.re.gov.ua/re201503/re201503_044_ZakharchenkoSV.pdf
10. Стратегія та механізми зміцнення просторово-структурної конкурентоспроможності регіону : монографія. За ред. А.І. Мокія, Т.Г. Васильців. Львів : ПАІС, 2010. 488 с.
11. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
12. Стратегія регіонального розвитку Сумської області на 2021–2027 роки. URL: <https://gue.sm.gov.ua/images/docs/strategiya/2027/Strategiya2027.pdf>
13. Стратегія регіонального розвитку Сумської області на період до 2020 року. URL: https://gue.sm.gov.ua/images/docs/strategiya/1_Strategiya2020_plan2015-2017.pdf
14. Стратегія розвитку Сумської міської територіальної громади до 2027 року. URL: https://smr.gov.ua/images/Strategia_rozvytku_do_2027.pdf
15. Стратегія розвитку Конотопської міської громади Сумської області до 2030 р. URL: <https://konotop-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/proekt-stratehii-rozvytku-konotopskoi-hromady-1.pdf>
16. Стратегія розвитку Шосткинської міської територіальної громади до 2025 року. URL: <https://shostka-rada.gov.ua/programy-sotsialno-ekonomichnogo-rozvytku-m-shostka/>
17. Стратегія розвитку Роменьської міської територіальної громади на період до 2027 року. URL: <https://romny-vk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/Proiekt-Strategii-rozvytku-Romenskoi-gromadi-10.pdf>
18. Методичні рекомендації у сфері місцевого економічного розвитку «Порядок розроблення стратегії розвитку територіальної громади». URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/metodyka_mer_new.pdf
19. Методологія планування регіонального розвитку в Україні. Інструмент для розробки стратегій регіонального розвитку і планів їх реалізації. URL: https://cg.gov.ua/web_docs/1/2014/11/docs/Methodology_of_RD_planning.pdf

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy «Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky» [On the principles of state regional policy]. Vol. 156-VIII vid 05.02.2015. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
2. Ukaz Prezidenta Ukrainy «Pro nevidkladni zakhody shchodo zabezpechennia ekonomichnogo zrostannia, stymulivannia rozvytku rehioniv ta zapobihannia koruptsii» [On urgent measures to ensure economic growth, stimulate the development of regions and prevent corruption] vid 20.09.2019. Vol. 713. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/713/2019#Text>
3. Postanova KМУ «Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnogo rozvytku na 2021–2027 rr.» [On approval of the State Strategy of Regional Development for 2021–2027] vid 05.08.2020. Vol. 695. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
4. Kish H.V., Svitlynets O.V. (2021) Komponentnyi analiz stratehichnogo planuvannia rozvytku rehionu [Component analysis of strategic planning for the development of the region]. *Ekonomika ta suspilstvo*. Vol. 34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-47>
5. Kyzym M.O., Bielikova N.V., Bekker M L. (2020) Analiz suchasnoi praktyky rozrobky stratehii rehionalnogo rozvytku v Ukraini na osnovi problemno-oriientovanoho pidkhodu [Analysis of the current practice of developing regional development strategies in Ukraine based on a problem-oriented approach]. *BIZNES-INFORM*, vol. 8, pp. 88–95.
6. Shashyna M.V., Solosich O.S., Misaiilo O.V., Ocheretiana O.V. (2021) Analiz stratehii rehionalnogo rozvytku v konteksti implementatsii zasadnychkh polozhen kontseptsii smart-spetsializatsii u natsionalnu polityku rozvytku rehioniv [Analysis of regional development strategies in the context of implementation basic aspects of smart specialization concept in the national policy of regional development]. *Efektivna ekonomika*, vol. 5. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8873>
7. Shevchenko O.V. (2016) Onovlennia rehionalnykh stratehii zadlia zabezpechennia stabilnogo rozvytku [Update of regional strategies to ensure stable development]. *Seriia «Rehionalnyi rozvytok»*, vol. 38. Available at: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-11/region_strategy-26d31.pdf
8. Zarichna O.V. (2014) Pidvyshchennia konkurentospromozhnosti rehionu. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universtyetu* [Increasing the competitiveness of the region]. *Seriia Ekonomichni nauky*, vol. 9(3), pp. 146–149.
9. Zakharchenko S.V. (2015) Konkurentospromozhnist rehioniv Ukrainy ta stratehichni aspekty yii pidvyshchennia (u konteksti pidkhodu fakhivtsiv IMD-Lausanne) [Competitiveness of Ukraine's regions and strategic aspects of its improvement]. *Rehionalna ekonomika*, vol. 3, pp. 44–51.
10. Stratehiia ta mekhanizmy zmitsnennia prostоровo-strukturalnoi konkurentospromozhnosti rehionu: monohrafiia [Strategy and mechanisms for strengthening the spatial and structural competitiveness of the region]. Za red. A.I. Mokiia, T.H. Vasylytsiva. Lviv: PAIS, 2010. 488 p.
11. Derzhavna stratehiia rehionalnogo rozvytku na 2021–2027 roky [State strategy of regional development for 2021–2027]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
12. Stratehiia rehionalnogo rozvytku Sumskoi oblasti na 2021–2027 roky [Regional development strategy of the Sumy region for 2021–2027] Available at: <https://gue.sm.gov.ua/images/docs/strategiya/2027/Strategiya2027.pdf>
13. Stratehiia rehionalnogo rozvytku Sumskoi oblasti na period do 2020 roku [Regional development strategy of the Sumy region for the period until 2020]. Available at: https://gue.sm.gov.ua/images/docs/strategiya/1_Strategiya2020_plan2015-2017.pdf
14. Stratehiia rozvytku Sumskoi miskoi terytorialnoi hromady do 2027 roku. [Development strategy of the Sumy urban territorial community until 2027]. Available at : https://smr.gov.ua/images/Strategia_rozvytku_do_2027.pdf

15. Stratehiia rozvytku Konotopskoi miskoi hromady Sumskoi oblasti do 2030 r. [Development strategy of Konotop city community of Sumy region until 2030]. Available at: <https://konotop-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/proekt-stratehii-rozvytku-konotopskoi-hromady-1.pdf>

16. Stratehiia rozvytku Shostkynskoi miskoi terytorialnoi hromady do 2025 roku [Development strategy of the Shostka urban territorial community until 2025]. Available at: <https://shostka-rada.gov.ua/programy-sotsialno-ekonomichnogo-rozvytku-m-shostka/>

17. Stratehiia rozvytku Romensko miskoi terytorialnoi hromady na period do 2027 roku [Strategy for the development of Romensk urban territorial community for the period until 2027]. Available at: <https://romny-vk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/12/Proiekt-Strategii-rozvitku-Romenskoj-gromadi-10.pdf>

18. Metodichni rekomendatsii u sferi mistsevoho ekonomichnoho rozvytku «Poriadok rozroblennia stratehii rozvytku terytorialnoi hromady» [Methodological recommendations in the field of local economic development "Procedure for developing a territorial community development strategy"]. Available at: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/metodyka_mer_new.pdf

19. Metodolohiia planuvannia rehionalnoho rozvytku v Ukraini. Instrument dlia rozrobky stratehii rehionalnoho rozvytku i planiv yikh realizatsii [Methodology of regional development planning in Ukraine. A tool for developing regional development strategies and plans for their implementation]. Available at: https://cg.gov.ua/web_docs/1/2014/11/docs/Methodology_of_RD_planning.pdf